

ONA TILINI O`RGANISHDA JAMIYAT A`ZOLARINING O`RNI

Hakimova Marjona Iskandarzoda

O'zbekiston-Finlandiya Pedagogika Instituti Pedagogika fakulteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-bosqish talabasi

Tilning taraqqiyoti jamiyat, millat taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq. Davlat tili maqomi esa uning har tomonlama rivojlanishi, taraqqiy etishiga imkon yaratadi. O'zbek tilining istiqloq davri taraqqiyoti buning yorqin misoli bo'la oladi. Bunday istiqbolli rivojlanish islohotlar, o'zgarishlar, takomillashuvlar tilimizning leksikasida o'z aksini topmoqda. Olib borilayotgan ijtimoiy-siyosiy, moddiy-madaniy, ma'naviy-ma'rifiy islohotlar o'zbek tilimizning rivoji va taraqqiyoti uchun hal qiluvchi omillardan biri bo'lib xizmat qilmoqda.

Mana, o'zbek tilining davlat tili sifatida e'tirof etilganiga ham necha yillar to'lmoqda. O'tgan davr mobaynida tilimizning nufuzi va mavqei oshdi, ijtimoiy vazifasi va qo'llanish doirasi kengaydi. Ish yuritish o'zbek tilida olib borilmoqda.

Istiqloq sharofati bilan o'zbek tilida qator asarlar yaratilmoqda. Oliy ta'lim muassasalari va umumta'lim maktablarida barcha yo'nalishlar hamda sohalar bo'yicha yangi darsliklar, o'quv qo'llanmalar nashr qilindi. Ayniqsa, o'zbek tilshunosligi sohasida yuzlab, balki minglab ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilib, mazkur soha bo'yicha o'zining yechimini kutayotgan ayrim nazariy muammolar o'rganildi. Turli yo'nalishlarda ilmiy, ilmiy-ommabop maqolalar hamda nomzodlik va doktorlik dissertatsiyalari himoya qilindi.

Yosh niholni qayoqqa egsang egilganidek, til bo'yicha savodxonlikni ham aslida oiladan, bolalar bog'chasi, keyin esa maktabdan boshlash kerak. Ayni damlarda butun mamlakatimiz bo'ylab, jumladan, vazirliklar, agentliklar, qo'mitalar, viloyatlardagi barcha idoralar, tashkilotlar, korxonalar, tumanlar va shaharlar hokimliklarida 21-oktabr — O'zbek tili bayrami kuni munosabati bilan o'tkazilayotgan tadbirlar ko'lamining kengligidan bu yilgi bayramning har yilgidan ham boshqacha bo'lishi ayon bo'lmoqda. Bu esa Yangi O'zbekistonning ertangi kuni uchun mustahkam poydevor bo'lib xizmat qilishi aniq. Zero, til mamlakat taraqqiyoti va kelajagini belgilovchi asosiy omildir.

O'zbek adabiy tilining bugungi holati haqida gap ketganda, adabiy va milliy til maqomiga ega ana shu tillar orasida o'zbek tilining ham borligini alohida ta'kidlash joiz. Bu albatta, o'zbek tilining boy, purma'no va jozibadorligi ko'rsatadi. Ammo tilimizdagi ayrim kamchiliklar borki, bunga ko'z yumib bo'lmaydi. Ma'lumotlarga ko'ra, Koreya, Yaponiya, Ispaniya, Rossiya va shu kabi qator davlatlar fuqarolarining qariyb 100 foizi davlat tilini bilar ekan. Lekin bizda bunday deb ayta olmaymiz. Birgina misol, do'konlar, salonlar, firmalar, restoran

va oshxonalar peshlavhalaridagi aksariyat soʻzlar chet tillarida nomlangan. Afsuski, Oʻzbekistonda yashab, joy nomlarini, ishlab chiqarayotgan mahsulotimizni xorij tillarida yozishimiz juda achinarli holat. Toʻgʻri, keyingi paytda bu muammoni bartaraf etish maqsadida amaliy ishlar olib borilyapti, lekin kutilgan natijaga erishilgani yoʻq. Yana bir gap. Keyingi paytda chet tillariga talab kuchli, deb farzandlarimizga xorij tillarini pul toʻlab oʻrgatyapmiz. Albatta, oʻzga tillarini oʻrganish davr talabi deyishingiz mumkin. Lekin nega ona tilimizni mukammal oʻrganmasdan chet tilini oʻrganishimiz kerak? Oʻylashimcha, avvalo, har bir inson ona tilini oilada, taʼlim dargohlarida, jamoada mukammal oʻrganishi, keyin esa boshqa tillarni bilishi kerak. Buning uchun oʻzbek tilini ona tili va davlat tili sifatida oʻqitishda faqat dars jarayoni bilan cheklanmasdan turli klublar, toʻgaraklar va oʻzbek tili kurslari tashkil etish hamda barcha sohalarda izohli lugʻatlar yaratish zarur.

Keyingi yillarda oʻzbek tilshunosligida samarali islohotlarga qoʻl urilyapti. Biroq tan olish kerakki, ogʻriqli masalalar ham yoʻq emas. Jumladan, ulardan biri grammatika. Oʻzbek tilida grammatikaning ichiga kirgan sari murakkablashtirib borilyapti. Aksariyat hollarda darsliklardagi puch maʼlumotlar oʻquvchilarni chalgʻitayotganini koʻrish mumkin. Mazkur muammoni bartaraf etish uchun avvalo, darsliklarda oʻzbek tili grammatikasini soddalashtirib, koʻproq oʻquvchilarning imlo savodxonligi va notiqligiga eʼtibor qaratish lozim. Masalan, faqat yuqori sinf ona tili darsligida nutq madaniyati, nutqning toʻgʻriligi, aniqligi va jozibadorligi mavzulari berilgan. Quyi sinflarda esa yoʻq. Axir oʻquvchilarga yoshligidan toʻgʻri gapirishni, soʻzni oʻz oʻrnida qoʻllashni oʻrgatishimiz kerak emasmi? Shuningdek, keyingi yillarda pragmalingvistika, kompyuter lingvistikasi, lingvokulturologiya, psixolingvistika va terminologiya sohalari rivojlanib boryapti. Lekin bu tushunchalarning hech biri darsliklarda uchramaydi. Mazkur sohalarning mohiyati va yoʻnalishlarini oʻquvchilarga anglatish fursati yetdi nazarimda.

Maʼlumki, oʻzbek tili turkiy tillar oilasiga mansub eng yirik tillardan biri sanaladi. Dunyo boʻyicha 50 millionga yaqin kishi shu tilda soʻzlashadi. Masalan, keyingi yillarda Yaponiyadagi Osaka, Tokio chet tillar universiteti, Janubiy Koreyadagi Konkuk, Pusan, Berlinda Xumboldt universitetlarida hamda Xitoy, Turkiya, Amerika davlatlari oliygohlarida oʻzbek tili kurslari tashkil etilgani tilimizning nufuzi oshayotganligini koʻrsatadi. Shuningdek, davlatimiz rahbarining Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh assambleyasining 75-sessiyasida birinchi marta oʻzbek tilida nutq soʻzlagani, yaqinda Yevropa va AQShda "Oʻzbek tili doʻstlari" klubining tashkil etilgani hamda koʻpgina davlatlarda Alisher Navoiy nomidagi turli xalqaro markazlar faoliyatining yoʻlga qoʻyilishi dunyoda oʻzbek tilining obroʻsi mustahkamlanayotganligidan darak beradi. Shunday ekan, ona

tilini mukammal o`rganish har bir jamiyat azosining eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.